

MEDIJSKA ETIKA IN PROFESIONALNOST V DIGITALNEM KOMUNIKACIJSKEM OKOLJU: ODZIVI IZVAJALCEV MEDIJSKE SAMOREGULACIJE IN REGULACIJE

Tanja Kerševan Smokvina, Melita Poler Kovačič

Z digitalizacijo komunikacijskega okolja je prišlo do regulativnega neravnovesja, v katerem so na eni strani regulirani in finančno podhranjeni mediji, na drugi pa neregulirane in ekonomsko močne digitalne platforme. Pri tem državljani vse več informacij in medijskih ali medijskim podobnih vsebin sprejemajo prek platform. Cilj študije je raziskati odzive teles medijske samoregulacije na vprašanja na področju novinarske etike in profesionalnosti, povezana z digitalizacijo, ter pripravljenost teles medijske samoregulacije in zakonsko podprtih medijskih regulatorjev za sodelovanje pri urejanju digitalnega komunikacijskega okolja. Analiza etičnih kodeksov ter intervjuji s predstavniki medijskih samoregulativnih teles in medijskih regulatorjev iz štirih držav, nastalih na območju nekdanje Jugoslavije, so razkrili podobnosti pri prilagajanju medijske samoregulacije vprašanjem digitalnega komunikacijskega okolja, a niso nakazali strinjanja glede možnosti poseganja države vanj ter glede krepitve sodelovanja medijskih samoregulatorjev in regulatorjev pri njegovem urejanju.

KLJUČNE BESEDE medijska samoregulacija, medijska regulacija, BiH, Hrvaška, Slovenija, Srbija

Media Ethics and Professionalism in the Digital Communication Environment: Responses of Media Self-regulation and Regulatory Bodies

While the digitalization of the communication environment led to the situation of regulatory imbalance between regulated and financially underfunded media on the one hand and unregulated and economically strong digital platforms on the other, citizens are receiving more and more information and media or media-like content through platforms. The aim of the study is to examine the responses of media self-regulatory bodies to issues of journalistic ethics and professionalism related to digitalization and the willingness of media self-regulatory bodies and statutory media regulators to co-regulate the digital communication environment. The analysis of codes of ethics and interviews with representatives of media self-regulatory bodies and media regulators from four countries on the territory of ex-Yugoslavia revealed similarities in the adaptation of media self-regulation to the problems of the digital communication environment but did not indicate common views on state intervention and on strengthened collaboration between media self-regulation bodies and media regulators.

KEYWORDS media self-regulation, media regulation, BiH, Croatia, Slovenia, Serbia

Uvod

Ideje, modeli in strukture obstoječih samoregulativnih teles v medijih v glavnem temeljijo na predpostavkah, ki so veljale za medijsko okolje v predigitalnih časih, opozarja poročilo projekta o medijskih svetih v digitalni dobi, ki ga je naročila Evropska komisija (Harder 2020). Prva predpostavka je, da novinarstvo poteka v skupini dobro organiziranih medijskih podjetij; druga, da se medijem zaupa in da so vredni zaupanja, ker se iskreno trudijo in nimajo namena širiti propagande; in tretja, da se medijska podjetja ob ustvarjanju novinarskih vsebin ukvarjajo z dobičkonosnim poslom prodaje oglaševalskega prostora. Te predpostavke v zadnjih dvajsetih letih postajajo vedno bolj vprašljive. Nekdaj vodilni položaj medijev pri določanju, o čem se razpravlja in o čem ne, nadomešča vse večja vloga digitalnih platform, ki lahko bistveno vplivajo na vidnost posameznih vprašanj in političnih osebnosti ter na javno mnenje in demokratične procese (Helberger 2020; Flew, Martin in Suzor 2019; Picard in Pickard 2017). Poslovni model novinarske produkcije je manj vzdržan, ko se občinstva selijo na splet, zlasti v družbene medije, in v glavnem niso pripravljena plačevati za vsebine, ki niso primarno namenjene zabavi (Simon in Graves 2019). Oglaševalski prihodki v tiskanih in radiotelevizijskih medijih se vztrajno zmanjšujejo, spletno oglaševanje pa ob velikih deležih, ki jih dosegajo korporacije, kot sta Google in Facebook, ne zmore nadomestiti upada prihodkov (OECD 2021). Prepad med obubožanimi mediji, pri katerih so za objavljene vsebine odgovorni uredniki in novinarji z imeni in s priimki, in med vse močnejšimi platformami, kjer o tem, kaj bo objavljeno in kakšno vidnost bo dosegla posamezna objava, odločajo algoritmi in anonimni moderatorji, je vse večji. Če k temu prištejemo še pritiske po nenehnem in takojšnjem objavljanju privlačnih vsebin, so etični standardi lahko resno ogroženi. Do etičnih dilem pa prihaja tudi zaradi brisanja meja med novinarskimi vsebinami, mnenji, zabavo in oglaševanjem, kar je povezano s poskusi pritegovanja širšega občinstva na spletu.

Digitalizacija tako ustvarja nove etične probleme (Eberwein in Porlezza 2016), ki sprožajo pozive za redefiniranje norm in vrednot javnega komuniciranja, denimo, glede zagotavljanja točnosti, sledljivosti popravkov novinarskih vsebin na spletu, uporabe algoritmov v novičarskih medijih, novinarske uporabe družbenih medijev, komentarjev pod novinarskimi prispevki in pravice do pozabe (Masip, Suau in Ruiz 2021; Milosavljević, Poler in Čeferin 2020; Dörr in Hollnbuchner 2017; Poler Kovačič 2014). Obenem pa se morda pojavljajo možnosti za nove načine in orodja medijske (samo)regulacije in odgovornosti, ki bi lahko dopolnjevali tradicionalne samoregulativne vzvode. Optimizem, po katerem naj bi bil internet s spodbujanjem transparentnosti in odzivnosti že sam po sebi nova priložnost za medijsko odgovornost (Heikkilä et al. 2012), se je do danes že razblinil. Vse več je poskusov ali vsaj razmislekov o možnostih, kako bi na področje regulacije internetnih vsebin lahko odločneje posegla država (OECD 2021; ERGA 2020; Flew, Martin in Suzor 2019).

O tem, kako ohraniti oziroma vzpostaviti učinkovita sredstva izvajanja medijske odgovornosti v digitalnem komunikacijskem okolju, ne gre razmišljati le v primerih zrelih medijskih sistemov držav Zahodne Evrope z večdesetletnimi izkušnjami medijske svobode in samoregulacije, ampak tudi v državah Srednje, Vzhodne in Južne Evrope. Visokopolitizirani medijski sistemi na tem območju namreč pogosto zavirajo razvoj trdne infrastrukture medijske odgovornosti (Fengler et al. 2015, 250). Države, nastale iz republik ali pokrajin Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ), so majhne države z omejenimi medijskimi trgi. Pri mnogih se kažejo trendi demokratičnega nazadovanja, vzpona avtoritarnosti in iliberalizma (Kapidžić 2020; Bieber 2018). Sledeč modelu »najbolj podobne metode«

(Seawright in Gerring 2008) so za proučevanje zanimive, saj omogočajo primerjalno analizo prilagajanja njihovih modelov medijske samoregulacije brez tveganja izgube podatkov v obilici razlik. Znanstvena literatura o medijih v tem delu Evrope se večinoma osredinja na vprašanja omejevanja medijske svobode (npr. Spaic, Nolasco in Novovic 2016; Bieber 2018), politični paralelizem (npr. Radeljič 2020; Andresen, Hoxha in Godole 2017) ter razmerja med stanjem v medijih in kakovostjo demokracije (npr. Stojarová 2019; Vladislavljevič 2019). Novejše primerjalne študije medijev s tega območja se večinoma nanašajo na države t. i. Zahodnega Balkana, torej brez Slovenije in tudi Hrvaške, ter jih obravnavajo v njihovih postkonfliktnih, povojnih, tranzicijskih razsežnostih ali v kontekstu evropske integracije. V novejši literaturi se le redke razprave ukvarjajo s problematiko tukajšnjih medijev in njihovih sistemov samoregulacije (npr. Vobič, Slaček Brlek in Mance 2018; Malović 2018), a tudi te se ne osredinjajo na izzive digitalnega komunikacijskega okolja.

Za države na območju nekdanje Jugoslavije tako še ne obstajajo znanstvene študije, ki bi celovito raziskale, kako telesa, ki izvajajo samoregulacijo na področju medijev in novinarstva, svoje standarde in pristope prilagajajo problemom digitalnega komunikacijskega okolja in kako pri obravnavi teh vprašanj sodelujejo z javnimi agencijami, ki so pooblašene za na zakonih slonečo medijsko regulacijo. Zato je glavni cilj te študije na primerih izbranih držav s tega območja s študijem etičnih kodeksov in samoregulacijskih praks ter s poglobljenimi intervjuji s predstavniki samoregulativnih teles in nacionalnih medijskih regulatorjev ugotoviti: (i) kako medijska samoregulacija svoje standarde in pristope prilagaja novostim in problemom digitalnega komunikacijskega okolja ter (ii) kakšne so možnosti za sodelovanje samoregulativnih teles in nacionalnih medijskih regulatorjev, ki izvajajo zakonsko določeno regulacijo medijev, pri urejanju digitalnega komunikacijskega okolja. Članek najprej ponuja pregled literature o sistemih medijske odgovornosti ter sodobnih etičnih in profesionalnih vprašanjih na področju medijev in novinarstva. Sledi ponazoritev (samo)regulacijskih sistemov v štirih obravnavanih državah. Po predstavitvi raziskovalne metode razčleniva izsledke raziskave, ki jih v zaključku obravnavava v širšem okviru razvoja evropskih medijskih politik in regulacije platform.

Samoregulacija in sistemi medijske odgovornosti

Samoregulacija kot oblika regulacije, v kateri akterji sami oblikujejo in uveljavljajo pravila svoje dejavnosti ter sankcionirajo njihovo neupoštevanje (Puppis 2007, 332), še zdaleč ni trdno opredeljena. Vključuje tri prvine: (a) opredeljevanje ustreznih pravil, (b) določanje načina njihovega uveljavljanja in (c) razsojanje oziroma sankcioniranje (Campbell 1999, 714, 715), pri čemer ni nujno, da samoregulativni organ prevzame vse. Samoregulacija na področju medijev in novinarstva načeloma poteka ob izključenosti države, a včasih tudi z njeno podporo. Ta se lahko kaže z upoštevanjem samoregulativnih odločitev v postopkih, ki jih vodi država, v državnih spodbudah za vključevanje v samoregulacijo ali v državnem sofinanciranju delovanja samoregulativnih teles – idealno z mehanizmi, ki preprečujejo vzpostavljanje odvisnosti in vplivanje na odločitve. Za novinarsko samoregulacijo torej velja, da si novinarji sami naložijo določena pravila, dolžnosti in omejitve, določijo poti njihovega uveljavljanja in v konkretnih primerih o domnevnih kršitvah tudi odločajo oziroma izrekajo ustrezne sankcije. Vendar je razumevanje, po katerem je samoregulacija izključno v domeni novinarjev, že dalj časa preseženo oziroma dopolnjeno s prepričanjem, da mora samoregulacija poleg novinarjev vključevati vse, ki si delijo odgovornost, vključno z medijskimi lastni-

ki (Buchanan 2005; cf. Nerone 2015). Uveljavil se je pojem sistemov medijske odgovornosti, tj. nevladnih načinov spodbujanja medijev oziroma novinarjev, da spoštujejo profesionalna etična pravila, ki poleg članov profesije lahko vključujejo tudi javnost, medijske lastnike in druge (Bertrand 2005, 11). Kot vzode medijske odgovornosti je tako mogoče opredeliti vsako neformalno institucijo članov profesije in medijskih uporabnikov, ki je namenjena spremljanju, komentiranju in kritiziranju novinarstva ter si prizadeva za razkrivanje in razpravo o problemih novinarstva na individualni ravni (npr. plagiatorstvo posameznega novinarja), ravni medijskih rutin (npr. sprejemanje korupcije med novinarji), organizacijski ravni (npr. vpliv odnosov z javnostmi na uredniške odločitve) in zunajmedijski ravni (npr. državna represija proti novinarstvu) (Fengler, Eberwein in Leppik-Bork 2011, 20).

V nasprotju s klasično regulacijo, ki lahko zavezance k zelenemu ravnanju prisili z zakonsko določenimi sankcijami, samoregulacija deluje po načelih strokovnega nadzora in samozavezanosti k spoštovanju pravil. Za njeno učinkovitost sta nujna široko sprejemanje s strani članov profesije oziroma industrije in ozaveščenost javnosti o njenem pomenu. Tako kot samoregulativni vzvodi po eni strani nadzirajo uporabo etičnih kodeksov in ščitijo javnost, so hkrati lahko obramba pred večjim poseganjem države. Uvedbe nekaterih tiskovnih svetov in prenove etičnih kodeksov, denimo, na Nizozemskem in Švedskem, so se zgodile kot odziv medijske industrije na grožnje s strožjo zakonodajo, do katerih je prišlo ob nezadovoljstvu javnosti z medijskim senzacionalizmom in s prenizkimi standardi (glejte npr. Poler Kovačič in Van Putten 2011). Odsotnost učinkovitih samoregulativnih vzvodov vodi k izgubi zaupanja javnosti, obenem pa državi daje povod za discipliniranje medijev po svoje (Nordenstreng 2009).

Čeprav je samoregulacija zavezujoča le za tiste novinarje oziroma medije, ki k njej pristopijo, in še za te brez učinkovitih izvršilnih ukrepov, lahko prispeva k varovanju poklicne integritete, kakovosti in verodostojnosti medijev ter novinarjev na splošno. Njeni učinki so lahko širši od tistih, ki so neposredno povezani s pritožbami nad njenimi člani. Številni samoregulativni organi obravnavajo tudi primere zunaj svojega članstva. S tem nečlane spodbujajo k spoštovanju novinarskih poklicnih standardov ter prispevajo k njihovi promociji in poznavanju v javnosti. Prav tako ni redkost, da se sodišča, organi javne uprave ali regulatorji v primerih, povezanih z mediji, sklicujejo na samoregulativne kodekse ali odločitve samoregulatorjev (glejte npr. Van Besien 2014; Čeferin in Poler 2017), s čimer se v sodne in upravne odločitve vnašajo elementi profesionalne etike.

Vprašanja medijske etike in profesionalnosti v digitalnem okolju

Večina uveljavljenih novinarskih norm je bila oblikovana za medije nekega drugega obdobja, zato je primernost tradicionalnega pristopa k medijski etiki za današnje in jutrišnje novičarske medije vprašljiva (Ward 2011, 207). Medijska revolucija, v kateri si novinarji medijski prostor delijo s pisci tвитov in blogov, z državljanskimi novinarji in uporabniki družbenih omrežij, v temeljih ter nepovratno spreminja naravo novinarstva in njegovo etiko (ibid.). Kultura tradicionalnega novinarstva z vrednotami točnosti, preverjanja informacij pred objavo, uravnoteženosti, nepristranskosti in odbirateljstva trči ob kulturo spletnega novinarstva, ki poudarja vrednote takojšnjosti, transparentnosti, pristranskosti, državljanskega novinarstva in popravkov napak po objavi (Ward 2011, 208). Nova etična vprašanja pa se pojavljajo tudi v povezavi z globalizacijo novinarstva: če ima novinarstvo globalni vpliv, kakšne so njegove globalne odgovornosti?

Raziskava med novinarji in uredniki treh najbolj branih slovenskih spletnih novičarskih medijev (Poler Kovačič 2014) je opozorila na etične dileme glede takojšnjosti objav, ki zadevajo norme točnosti in sledljivosti spreminjanja novinarskih prispevkov. Podobna vprašanja odpira tudi vključevanje vsebin uporabnikov; anonimnost spletnih komentatorjev sproža problem, kako zagotavljati dostojnost javne razprave, novinarji pa opozarjajo tudi na vprašanja lastne pravice do izražanja mnenj na družbenih omrežjih (ibid.). Masip, Suau in Ruiz (2021) so med anketiranimi novinarji preverjali stališča glede etičnih dilem, povezanih s hitrostjo in točnostjo objave, pritegovanjem klikov, z odgovornostjo novinarja za zunanje vsebine (na objavljenih hiperpovezavah), odgovornostjo novinarja za uporabo vsebin uporabnikov v novinarskih prispevkih, uporabo vsebin iz zasebnih profilov družbenih omrežij v novinarskih prispevkih, s sodelovanjem novinarjev v razpravah na družbenih omrežjih in v javnih forumih, z odgovornostjo novinarja za spoštljivost in vljudnost komentarjev pod njihovimi prispevki, brisanjem novinarskih prispevkov v navezavi na pravico do pozabe in robotskim novinarstvom. Posebno pozornost zahtevajo tudi etični izzivi institucionalizacije algoritmov kot ustvarjalcev vsebine (glejte npr. Dörr in Hollnbuchner 2017), denimo, glede norme novinarske objektivnosti, zaščite vira ter pravic zasebnosti in osebnostnih pravic. Aktualen etično-pravni problem je pravica do pozabe, na katero se sklicujejo tudi pritožniki v Sloveniji (Milosavljevič, Poler in Čeferin 2020).

Zaradi navedenih problemov se porajajo dileme, ali je tradicionalna medijska etika še ustrežna za novinarstvo v digitalnem okolju. Pričakovati je, da bodo nekatera etična načela ostala nespremenjena, druga pa bo treba prilagoditi ali jih razviti povsem na novo, upoštevajoč različne akterje (Eberwein in Porlezza 2016, 331). Študija 99 novinarskih etičnih kodeksov z različnih koncev sveta iz leta 2015 je pokazala, da jih je takrat le devet omenjalo internet in le dva sta imela posebno poglavje o novinarstvu v digitalnih medijih (Díaz-Campo in Segado-Boj 2015). Da večina etičnih kodeksov v Evropi in drugje še ni prilagojena, sta leto pozneje ugotovila tudi Eberwein in Porlezza (2016, 336). Nedavna raziskava v šestih evropskih državah je pokazala, da skoraj 71 odstotkov anketiranih članov medijskih svetov meni, da etični kodeks v njihovi državi odgovarja na etične izzive digitalizacije, anketa med novinarji v devetih evropskih državah pa, da enako ugotavlja le tretjina anketiranih novinarjev (Masip, Suau in Ruiz 2021, 55). Samoregulativni organi se tudi še niso odzvali na avtomatizacijo v novinarstvu; analiza skoraj 500 etičnih kodeksov je pokazala, da z izjemo finskega ne omenjajo avtomatizacije oziroma uporabe algoritmov (Haapanen 2020).

Medijska (samo)regulacija v Sloveniji, na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini ter Srbiji

Pregled stanja na področju medijske samoregulacije v sedmih državah Jugovzhodne Evrope (Kerševan Smokvina 2019) je pokazal, da na tem področju prihaja do pomanjkanja interesa lastnikov medijev za aktivno sodelovanje v samoregulaciji, majhnih kadrovskih zmogljivosti v podporo samoregulaciji, manjše pripravljenosti za financiranje samoregulacije in zavestnega odstopanja od novinarskih standardov zaradi poslovnih interesov; pri novinarjih je vse manj interesa in usposobljenosti za aktivno sodelovanje v samoregulaciji, več je zavestnega nespoštovanja novinarskih standardov ter politično motivirane delitve in polarizacije novinarske skupnosti; v javnosti je ozaveščenost o samoregulaciji nizka in njena načela so slabo poznana; financiranje samoregulativnih teles je nezadostno in netrajnostno, prihaja do odvisnosti od donatorjev, programske konkurence z nevladnimi organizacijami,

šibkega kadrovskega potenciala in vzporednih samoregulativnih organov; v institucionalnem okviru je po eni strani zaznati neustrezno sodelovanje z regulatorji, ministrstvi in s sodstvom ter po drugi tveganja, ki izhajajo iz tesnejšega sodelovanja z institucionalnimi deležniki.

V raziskavo nista bili vključeni Slovenija in Hrvaška, ki ju z državami Jugovzhodne Evrope, zlasti s tistimi z območja nekdanje SFRJ, povezuje skupna tradicija novinarske (samo) regulacije v okviru Zveze jugoslovanskih novinarjev (glejte Joch Robinson 1977, 110), po osamosvojitvi pa so njihove novinarske in medijske skupnosti neodvisno razvijale lastne pristope k samoregulaciji. V Sloveniji in na Hrvaškem se medijska samoregulacija tako izvaja v okviru novinarskega ceha, tj. novinarskih stanovskih organizacij, v drugih državah, denimo, v Srbiji ter Bosni in Hercegovini (BiH), pa v sodelovanju z industrijo. Ker se ta telesa po imenih, sestavi, načinu organiziranosti in delovanja razlikujejo in gre pri nekaterih zaradi vključenosti nenovinarjev za širši sistem medijske odgovornosti, za namen te študije uporabljava skupno poimenovanje »telesa medijske samoregulacije«, ki je uveljavljeno poimenovanje za različne oblike in mehanizme samoregulacije, ki so neodvisni od vladnega nadzora in so namenjeni ohranjanju kakovosti medijev (glejte npr. spletne strani Ovsaja, Unesca, Sveta Evrope). Pri tem naju zanimajo tista telesa, ki v posameznih državah dosegajo najširši krog novinarjev in prek javnih objav tudi širšo javnost, četudi k spoštovanju etičnega kodeksa formalno ne zavezujejo celotne novinarske skupnosti. Skupna značilnost tovrstnih teles je, da omogočajo prijavo domnevnih kršitev novinarskega etičnega kodeksa, čemur sledi obravnavo po predpisanih postopkih. Korekcijska moč sprejetih odločitev temelji na strokovni teži odločitve, ki jo sprejmejo ugledni posamezniki, in izpostavitvi kršitve v medijih (Harder 2020, 2, 3). V primerjavi z njimi regulatorji razpolagajo z možnostjo sankcij (večja izvršilnost) – in kot s strani države ustanovljena telesa tudi z boljšimi finančnimi in kadrovskimi viri.

V okviru Društva novinarjev Slovenije (DNS) in Sindikata novinarjev Slovenije deluje Novinarsko častno razsodišče, 11-člansko samoregulativno telo, v katerem je devet novinarjev in dva predstavnika javnosti (glejte *Pravilnik o delu Novinarskega častnega razsodišča*). Na podlagi Kodeksa novinarjev Slovenije obravnava primere domnevno neetičnega ravnanja novinarjev in drugih avtorjev uredniških vsebin. Postopek sklene z razsodbo oziroma s stališčem in v skrajnem primeru z izključitvijo člana iz stanovske organizacije. Lahko oblikuje tudi priporočila kot dopolnitev in pojasnilo posameznih členov kodeksa. Za zakonsko določeno regulacijo elektronskih medijev, tj. radia, televizije in videa na zahtevo, ter deloma tudi spletnih medijev (t. i. elektronskih publikacij) je pristojna Agencija za komunikacijska omrežja in storitve Republike Slovenije (AKOS), ki po predlogu novele zakona o audiovizualnih storitvah v skladu z zakonodajo Evropske unije (EU) prevzema tudi določene naloge na področju platform za izmenjavo videov.

V okviru Hrvaškega novinarskega društva (HND) deluje Novinarsko vijeće časti. Enajst rednih članov HND (glejte *Statut Hrvatskog novinarskog društva*) o domnevnih etičnih kršitvah presoja na podlagi Kodeksa časti hrvaških novinarjev. Članu HND lahko svet izreče opomin, v najhujših primerih ga izključi. Postopek lahko sproži tudi proti nečlanom, a v tem primeru sprejme mnenje; najhujša možna posledica za nečlane je dveletni embargo na morebitno želeno vključitev v HND (glejte *Pravilnik o radu Novinarskog vijeća časti*). Za regulacijo elektronskih in v določeni meri spletnih medijev je zadolžena Agencija za elektroničke medije (AEM), ki se ji v skladu s predlagano novelo zakona o elektronskih medijih širijo pristojnosti podobno kot Akosu.

V Srbiji deluje tiskovni svet Savet za štampu (Szš), ki kot neodvisno samoregulativno telo spremlja spoštovanje Kodeksa novinarjev Srbije (glejte *Kodeks novinara Srbije*) v tiskanih in spletnih medijih ter novinarskih agencijah in obravnava pritožbe. Posreduje med

pritožniki in uredništvi ter v primeru ugotovljenih kršitev kodeksa izdaja javna opozorila. V komisiji za pritožbe so štirje predstavniki medijske industrije, dva predstavnika Neodvisnega združenja novinarjev Srbije, dva predstavnika Združenja novinarjev Srbije in trije predstavniki civilne družbe – javnosti. Regulacijo elektronskih medijev izvaja Regulatorno telo za elektronske medije (REM).

Tiskovni svet v BiH, Vijeće za štampu i online medije (VZŠ), je samoreglativno telo za tiskane in spletne medije. Njegova komisija za pritožbe ima devet članov, izbranih iz vrst tiskovnega sveta, civilne družbe, medijev in akademske skupnosti. V primeru ugotovljenih kršitev Kodeksa za tiskane in spletne medije se javno odzove (glejte *Statut Vijeća za štampu u BiH*). Podobno kot v Srbiji so elektronski mediji podvrženi samo regulaciji, in ne tudi samoregulaciji. Za to je pristojna Regulatorna agencija za komunikacije (RAK).

Cilj te študije je na primerih izbranih držav, nastalih iz nekdanjih jugoslovanskih republik, ugotoviti, kako telesa, ki izvajajo samoregulacijo v medijih in novinarstvu, svoje standarde in pristope prilagajajo vprašanjem digitalnega komunikacijskega okolja, s kakšnimi problemi se pri tem srečujejo, pa tudi, kakšne so možnosti za njihovo sodelovanje z državnimi organi, ki so pooblaščen za zakonsko določeno regulacijo medijev. V vzorec sva vključili dve državi članici EU (Slovenijo in Hrvaško) in dve državi, ki si prizadevata, da to postaneta (Srbijo ter BiH). Študija se osredinja na naslednji raziskovalni vprašanji:

1. Kako se medijska samoregulacija odziva na vprašanja na področju novinarske etike in profesionalnosti, povezana z digitalizacijo?

2. Kakšna je pripravljenost teles medijske samoregulacije in organov, ki izvajajo z zakonom določeno medijsko regulacijo, za sodelovanje pri urejanju digitalnega komunikacijskega okolja?

Metoda

Študija združuje analizo dokumentov (kodeksov, statuten in drugih relevantnih listin, večinoma zbranih na spletnih straneh samoreglativnih teles) ter poglobljene polstrukturirane intervjuje z vodilnimi predstavniki medijskih samoreglativnih teles in regulatorjev v izbranih štirih državah. V vsaki od držav v vzorcu (Sloveniji, Hrvaški, Srbiji ter Bosni in Hercegovini) sva intervjuvali predstavnike tako medijskih samoreglativnih teles kot medijskih regulatorjev, saj se področja njihovega dela vse bolj povezujejo, k temu pa spodbujajo tudi trendi in politike na nadnacionalni ravni. Pri izboru samoreglativnih teles sva upoštevali po dosegu najbolj reprezentativna.

Za raziskavo sva med februarjem in majem 2021 izvedli osem poglobljenih intervjujev (sedem po videokonferenčnih platformah in enega po telefonu) z devetimi predstavniki štirih reprezentativnih medijskih samoreglativnih teles in štirih nacionalnih regulatorjev, pristojnih za področje medijev. Za eno samoreglativno telo sta spregovorili dve sogovornici. Med samoregulatorji sva intervjuvali Dženano Burek, izvršno direktorico VZŠ, in Mado Bahto Kestendžić, projektno vodjo VZŠ (9. 3. 2021), Draga Hedla, predsednika častnega razsodišča HND (13. 5. 2021), Špelo Stare, generalno sekretarko DNS (3. 3. 2021), in Emila Holcerja, menedžerja Szš (26. 2. 2021). Med regulatorji sva se pogovarjali z Amelo Odobašić, pomočnico direktorja RAK za radiodifuzijo (5. 3. 2021), Robertom Tomljenovićem, namestnikom direktorja AEM (3. 3. 2021), s Tomažem Gorjancem, vodjem sektorja za elektronske medije AKOS (4. 3. 2021), in z Milanom Todorovićem, generalnim sekretarjem REM (4. 3. 2021). Pri predstavitvi rezultatov analize intervjuvance poimenujemo s priimkom, kratiko

samoregulativnega telesa oziroma regulativnega organa, v katerem delujejo, in z mednarodno oznako države.

S poglobljenimi intervjuji sva ugotavljali, kako intervjuvanci dojemajo pojave in spremembe na področju medijske samoregulacije in regulacije, ne da bi jim pri tem vsiljevali vnaprejšnje kategorije ali strukture pomenov oziroma preveč omejili smeri njihovega premisleka in odgovorov (Monette et al. 2013, 240). Intervjuji so vključevali vprašanja v petih tematskih sklopih: 1. prilagoditve medijskih samoregulativnih podlag (kodeksov, smernic ipd.) kot odziv na nove (digitalne) teme in akterje; 2. izvajanje medijske samoregulacije v spremenjenih (digitalnih) okoliščinah; 3. ocena samoregulativnih praks digitalnih platform na področju izražanja; 4. stališča glede možnosti državne regulacije digitalnega komuniciranja; 5. sodelovanje medijskih samoregulatorjev in regulatorjev pri vprašanih urejanja digitalnega komunikacijskega okolja. Sledeč strukturi, ki jo narekujejo navedeni tematski sklopi, v nadaljevanju sledijo ključne ugotovitve raziskave.

Prilagoditve samoregulativnih kodeksov: nova vprašanja, teme, subjekti

Analiza kodeksov teles medijske samoregulacije in intervjujev, izvedenih z vodilnimi predstavniki teh teles, je pokazala, da so telesa medijske samoregulacije v izbranih državah razvila podobne protokole za obravnavanje pritožb. Pri hitrosti prilagajanja temeljnih podlag in orodij digitalnim izzivom pa so med njimi določene razlike. Nova vprašanja, ki jih naslavlja v svojih kodeksih, so predvsem komentarji pod novinarskimi prispevki (vsi), prepoznavajo pa tudi problematiko netransparentnega popravljanja novinarskih vsebin na spletu (DNS SI, HND HR) in plagiorstva oziroma reciklažnega novinarstva (SzS RS). O etičnih vprašanjih in vprašanih odgovornosti, ki se odpirajo zaradi vse večje uporabe algoritmov v novičarskih medijih, za zdaj predvsem razpravljajo, do prilagoditev etičnih kodeksov na tem področju pa ni prišlo še v nobeni od obravnavanih držav.

Vsa štiri telesa sprejemajo pritožbe glede vseh medijev oziroma novinarjev, delujejo čih v njihovih državah, in ne izključujejo tistih, ki niso njihovi člani. Za obravnavo zadošča, da mediji oziroma novinarji izpolnjujejo pogoje za članstvo. Na ta način skušajo medijski samoregulatorji ohraniti status organov, ki se ukvarjajo s standardi novinarstva kot poklica, in ne zgolj zaprte skupnosti določenega kroga novinarjev, obenem pa se izogniti širjenju pristojnosti na vsakršno javno komuniciranje. Tiskovni svet Srbije izvaja tudi strokovni nadzor najvplivnejših medijev v državi in je pri testnem monitoringu spletnih medijev razvil »izvirno metodologijo« (Holcl, SZS RS). Za obravnavane medijske samoregulatorje je promocija poklicnega in etičnega poročanja, ne glede na status novinarja ali medija, ena izmed dolžnosti. Njihove odločitve niso zavezujoče, nimajo pravnih posledic in so po svoji naravi mnenja, zato jih je mogoče naslavljaati na širši krog medijev in novinarjev zunaj njihovega članstva. Promoviranje njihovega delovanja na novih področjih ni preprosto, saj kršitelji ne želijo objavljati odločitev častnih razsodišč oziroma komisij za obravnavo pritožb.

Pri tem se zavedajo, da »ko si soočen z divjim zahodom, ki vlada v družbenih medijih, izgledaš s svojimi pravili arhaičen, neživljenjski. Zunaj je džungla, ti pa hočeš imeti svoj vrt urejen« (Stare, DNS SI). Kakor pojasnjujejo, do pritiskov na etične standarde prihaja zaradi zaostrenih razmer v novinarstvu: »biti moraš hiter, vse drugo je že bilo objavljeno, recimo, na Facebooku že vse razkrito, ti pa moraš varovati zasebnost žrtve. Misliš si, saj se nam bodo smejali« (ibid.). Čeprav si prizadevajo za »življenjskost« in glede na stanje ne želijo od novinarjev zahtevati preveč, je stališče Častnega razsodišča DNS, »da moraš kot novinar

zaščititi žrtev, ne glede na to, kaj je zunaj« (ibid.), in da je treba še naprej braniti profesionalne standarde. »Če bomo še mi popuščali, kaj bo sploh še ostalo? Novinar je še vedno odgovoren za to, kaj bo objavil« (ibid.).

V Srbiji je VzŠ uporabo novinarskega kodeksa prilagodil posebnostim digitalnega okolja leta 2016; za leto 2021 so načrtovali posodobitev teh smernic (*Smernice za primenu kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju*), tudi morda s finančno podporo ministrstva za kulturo, saj da »taki dokumenti najdejo svoje mesto tudi v državnih politikah, denimo, medijski strategiji« (Holcl, SzŠ RS). Smernice vsebujejo priporočeno postopanje z uporabniškimi vsebinami, napotke za predhodno in naknadno moderiranje ter ravnanje z metapodatki. Kodeks novinarjev Bosne in Hercegovine iz leta 2011 ne vsebuje posebnih določil, ki se nanašajo na digitalne etične izzive, se pa uporablja tudi za spletne medije, kar je razvidno iz njegovega naslova (*Kodeks za štampu i online medije BiH*). V Sloveniji je DNS že leta 2010, torej pet let pred razsodbo Evropskega sodišča za človekove pravice v primeru Delfi AS vs. Estonija, ki je postavila temelje za manj permissivno razumevanje odgovornosti izdajateljev medijev za anonimne komentarje uporabnikov pod njihovimi vsebinami, v svojem etičnem kodeksu določil, da »odgovorni urednik odgovarja za vsebino komentarjev in drugega avdio-vizualnega materiala bralcev, poslušalcev ali gledalcev. Odgovorni urednik oblikuje pravila za izbiro in vključitev komentarjev. Komentar, ki ni v skladu z objavljenimi pravili, mora biti v najkrajšem času umaknjen« (16. člen *Kodeksa Društva novinarjev Slovenije*). Pozneje je temu sledila še novela zakona o medijih iz leta 2015. Podobno tudi na Hrvaškem kodeks HND že od leta 2009 določa, da so v elektronskih publikacijah, v katerih uporabniki neposredno objavljajo vsebine, uredniki dolžni vzpostaviti mehanizme, ki »onemogočajo ali vsaj omejujejo objavljanje etično in pravno nesprejemljivih vsebin. Če so objavljene, so jih dolžni čim prej odstraniti iz izdaje« (25. člen, *Kodeks časti hrvatskih novinara*).

V praksi je sicer z moderiranjem uporabniških vsebin, povezanih z medijskimi vsebinami, veliko težav. Nekateri mediji možnost komentiranja novinarskih prispevkov omogočajo prek družbenih medijev ali posebnih aplikacij za komentarje, v katerih uporabniki sodelujejo z javnimi profili. »Lahko umakneš komentar pod člankom, a na aplikaciji ostane; platforma tako služi kot zbirka neprimerne komentiranja, a ni za nič odgovorna« (Stare, DNS SI). V primeru mešanja platform samoregulacija ne deluje, ker pravila niso usklajena: »Mi nekaj reguliramo, oni pa že razvijajo storitve, ki vse to presegajo« (ibid.). V Srbiji je pritožbena komisija VzŠ leta 2018 odločila, da imajo mediji uredniško odgovornost tudi nad komentarji z elementi sovražnega govora, če se ti pojavljajo na njihovih računih v družbenih medijih. »Če torej časniki A uporablja Facebook za promocijo svojih vsebin, je odgovoren za tamkajšnje komentarje, ki vsebujejo sovražni govor« (Holcer, VzŠ RS). Na Hrvaškem se je častno razsodišče HND odločilo drugače in ne obravnava komentarjev v družbenih medijih, če niso del novinarskega prispevka, saj da za to nimajo ustreznih podlag. »Komentarji pod teksti so glavni problem; so neumestni, žaljivi, vsebujejo sovražni govor, pozive na diskriminacijo. /.../ A smo nemočni, če se tekst prenese na Facebook in se potem tam komentira« (Hedl, HND HR).

Spremembe so tako hitre, da jim je s prilagajanjem kodeksov in praks težko slediti. »Ujeti smo na levi nogi, v nekakšnem razkoraku. /.../ Nismo se še prilagodili novemu času, v katerem stvari drugače funkcionirajo« (Hedl, HND HR). Druga področja, na katerih tele-sa medijske samoregulacije prepoznavajo potrebo po določitvi jasnih pravil, so, denimo, »deep fake, ki je skrajna manipulacija« (Stare, DNS SI), in »stvari, ki ne delujejo na ravni zavednega« (ibid.), pri čemer se sprašujejo, »kdo bo to reguliral; še vidnega ne znamo urediti, kaj šele nevidno« (ibid.). Za zdaj še prezrto področje je tudi prikrito oglaševanje. »Tega se še nismo lotili, a to izjemno vpliva tudi na tradicionalne medije, meje med uredniškim in

poslovnim delom so se popolnoma prekrile. Če moraš priti k svojemu viru informacij in mu reči, da boš objavil, samo če bo plačal, kaj ti kot novinarju še ostane, nič, to je v nasprotju z vsem, kar se učiš na fakulteti« (ibid.).

Sovražno okolje za novinarstvo in podhranjeni mediji: oslabelost samoregulacije v praksi

Samoregulativna telesa med glavnimi problemi medijskega prostora, ki vplivajo tudi na možnost kakovostnega in učinkovitega izvajanja samoregulacije v praksi v svojih državah navajajo netransparentnost lastništva in upravljanja medijev, zlasti spletnih; zastarelo in pomanjkljivo zakonodajo; finančno podhranjenost medijev, še poslabšano v razmerah pandemije; pa tudi politične pritiske ter načrtno sprožanje civilnih in kazenskopравnih postopkov zoper novinarje in medije z namenom njihovega zastraševanja ter finančnega in administrativnega izčrpanja.

»Mediji nižajo število zaposlenih, da bi sploh obstali. Ostajajo brez novinarjev, brez dopisnikov, postajajo odvisni od agencijskih vesti. V določenem času nihče ni plačeval oglasov, a mediji v BiH so ostali brez kakršnekoli pomoči v razmerah covida /.../ Gre za ignoriranje s strani oblasti« (Burek, VZŠ BiH).

V takih razmerah je težko uveljavljati visoke standarde samoregulacije: »Zaostrujemo za medije, ki dihaajo na škрге, a morajo tekMOVati za pozornost. Medji se morajo prilagajati, da bodo sploh preživeli, ti pa jih moraš kaznovati, če gredo predaleč. Včasih je občutek, da smo kot salonski novinarji, ki razsojajo s piedestala brez stikov z realnostjo. Izpade arhaično« (Stare, DNS SI).

Da je pandemija poslabšala razmere v medijih, opažajo tudi v Srbiji, kjer so »najpomembnejši problemi politični in ekonomski pritiski na medije« (Holcl, SzŠ RS); težave blažijo s sredstvi iz mednarodnih skladov, pri čemer poudarjajo, da se je »skupnost donatorjev hitro odzvala« (ibid.). Poleg ekonomskih težav, zaradi katerih ugašajo celo mediji z dolgo tradicijo, hrvaške medije pestijo tudi poskusi sodnega zastraševanja.

Odprtih je okoli tisoč sodnih sporov proti novinarjem in izdajateljem. To je zastrašujoče število. HND poskuša zaščititi svoje člane. To pomeni materialne stroške za obrambo novinarjev, kar ne bi bilo mogoče, če ne bi imeli dodatnih prihodkov. Te tožbe so zelo resne. Celotna javna radiotelevizija je tožila svojega novinarja – predsednika HND Hrvoja Zovka, za denarno odškodnino v višini 30 tisoč evrov zaradi njegove trditve, da je na HRT cenzura. Dobil je tudi odpoved. /.../ HND je edina zaščita profesije, drugače bi težko obstali. /.../ Gre za serijske tožnike. /.../ Izpostavljeni smo velikemu pritisku. /.../ Namesto na samoregulacijo smo zato bolj osredinjeni na obrambo svoje profesije. (Hedl, HND HR)

Da se vzpostavlja vse bolj sovražna klima do medijev in novinarjev, potrjujejo tudi v BiH, poleg tega pa prihaja tudi do omejevanja možnosti za dostopanje do informacij. »Mediji so kritični do oblasti, vlada pa poskuša dokazati, da mediji lažejo. Mediji niso namerno objavljali dezinformacij. Imeli so težave pri pridobivanju informacij, saj niso dobivali pojasnil od oblasti« (Burek, VZŠ BiH). Tako kot sta netransparentnost lastništva medijev in neurejeno financiranje deloma posledica neobstoječe ali pomanjkljive zakonodaje, to velja tudi za možnost sprožanja civilnih tožb in kazenskega pregona. Slovenija in Hrvaška sta med redkimi v EU s kazenskopравnim varstvom za določena dejanja zoper čast in dobro ime, v BiH pa kljub njihovi dekriminalizaciji prihaja do razhajanja med standardi in prakso.

Še naprej imamo veliko število tožb proti novinarjem, ki jih najpogosteje vlagajo predstavniki oblasti, torej politiki, ali predstavniki drugih centrov moči kot način obračunavanja ali pritiska, onemogočanja, da mediji delajo v interesu javnosti, torej kot način utišanja medijev. Politični magazin Slobodna Bosna je tako 2015. prenehal izhajati; moral je plačati ogromne zneske za odškodnine in sodne stroške. (Bahto, VZŠ BiH)

Finančna kondicija medijev vpliva tudi na zmogljivosti samoregulatorjev. Sredstva, ki jih zberejo iz članarin, ne zadoščajo, zato se potegujejo za projekte različnih donatorjev, kar jim pomembno sooblikuje obseg in fokus delovanja. Čeprav glede VZŠ v BiH prevladuje »percepcija institucionalnosti«, ki jo utrjuje upoštevanje njihovih razsodb s strani tožilstva in pravosodja, je reprezentativno telo medijske samoregulacije v Bosni in Hercegovini še vedno »nevladna organizacija, odvisna od donacij« (Burek, VZŠ BiH). Obvezno pristojbino so nadomestili z brezplačno promocijo dela tiskovnega sveta VZŠ v medijih članov. Državno financiranje jih ne zanima: »To bi bil problem. Gre namreč za svobodo izražanja. Edino, na kar bi pristali, bi bilo pokrivanje osnovnih stroškov« (ibid.). Podobno mora VZŠ v Srbiji »prepričati donatorje, da podprejo, kar jim je pomembno« (Holcl, SzS RS). Srbski samoregulativni organ sicer prejema nekaj javnih sredstev vlade države, prispevki članov so v obliki prostovoljnega dela in logistike. Poleg tega k sodelovanju srbskih medijev v samoregulaciji spodbujajo tako mednarodni donatorji kot država na podlagi kriterijev za sofinanciranje medijskih projektov. V Sloveniji se DNS financira iz članarin skoraj 900 članov ter iz javnih in donatorskih sredstev z domačih in mednarodnih razpisov. Hrvaški HND se financira iz članarin in trženja nepremičnine v centru Zagreba s slavnostno dvorano, ki jo oddajajo za prireditve, v Novinarskem domu pa gostijo tudi salon prodajalca avtomobilov, antikvariat in pekarno. Za zgradbo se je vlekel lastniški spor, ki je ogrožal pomemben vir financiranja HND in s tem tudi njihove kapacitete na področju novinarske samoregulacije.

Nova razmerja: samoregulacija v družbenih medijih in njen vpliv na medijsko samoregulacijo

Medijska samoregulativna telesa v regiji opažajo razlike v praksah samoregulacije v družbenih medijih, ko gre za velike ali male države, in zaznavajo negativne vplive nereguliranega, neurejenega spletnega komuniciranja na medije in medijsko samoregulacijo. »Slabe samoregulativne prakse družbenih medijev vplivajo na prakse v medijih, tako da se manjša pripravljenost za spoštovanje etičnih kodeksov. To ni transparentno, ni pregleda, koliko pritožb je po državah, kako so obravnavane« (Stare, DNS SI).

Poleg tega se v digitalnem okolju pojavljajo novi akterji, ki izvajajo dejavnosti iz spektra (samo)regulacije vsebin. V BiH imajo težave s posameznimi preverjevalci dejstev, ki ne delujejo transparentno, na podlagi preverjenih standardov, ampak pavšalno, »brez pravega razumevanja medijev«, in tudi »ne vključujejo obravnavanih medijev v svoje postopke, temveč o ugotovitvah obvestijo samo Facebook« (Burek, VZŠ BiH). Tako lahko vplivajo na doseg preverjenih medijev v tem družbenem omrežju in s tem na njihove prihodke.

Regulativno neravnovesje med mediji in platformami oziroma med »mediji in zmagovalci internetne ekonomije« (Todorović, REM RS) se zdi problematično tako telesom medijske samoregulacije kot regulatorjem: »Odgovorni urednik je odgovoren za vse, vključno z oglasi, po drugi strani pa denar, oglaševalci odhajajo v družbene medije. Dolžnosti je veliko, denar in pravice pa so druge« (Stare, DNS SI). Za isto škodljivo vsebino lahko, denimo, »radio

ali televizija izgubi dovoljenje, spletnim portalom pa se ne bo zgodilo nič» (Tomljenović, AEM HR). Kljub temu menijo, da medijska samoregulacija ostaja relevantna. »Še naprej je ogromno dela za samoregulacijo. Lahko bi se zmanjšal priliv zadev na sodišče, če bi imeli večje kapacitete in bi lahko obdelali več primerov in izvedli več izobraževanj. Prizadevali bi si za mediacijo, to bi razbremenilo sodišča in zmanjšalo stroške medijev« (Burek, VZŠ BiH).

Država in red v družbenih medijih

Mnenja glede morebitnega večjega državnega poseganja na področje javnega komuniciranja so pri samoregulatorjih deljena in še ne trdna. Večina se jih še ne zmore opredeliti za ali proti večjemu državnemu urejanju, in tudi če glede posameznih vprašanj menijo, da bi morala biti strožje urejena, se sprašujejo o praktični plati digitalne regulacije.

Treba bi bilo bolj učinkovito regulirati tudi na drugi strani, kjer vidimo, da se vse radikalizira, vidimo družbene posledice tega izražanja in tega, da ni nobenih zavor, standardov, da lahko vsakdo reče, kar hoče, saj se je gostilniško preneslo v javni prostor in je vsem dostopno /.../ To so težka vprašanja, ker gre za posege v svobodo izražanja. /.../ Sodni pregon je usmerjen predvsem proti posameznikom, ki so avtorji objav na Facebooku in Twitterju. Tožilstvo je permisivno glede družbenih medijev. Menim, da je potrebna regulacija, vendar ne vem, ali zadošča samoregulacija ali v kombinaciji z regulacijo. To bo še dolga razprava. (Stare, DNS SI)

Skrbijo jih morebitne posledice za medijsko samoregulacijo, če bi na njeno področje delovanja vstopila (in si ga prisvojila) država. Na možnost strožje državne regulacije digitalnega komuniciranja pristajajo s »stisnjenimi zobmi« (Stare, DNS SI) ali je ne podpirajo, »ker se bojijo, da bo še več regulacije tudi za medije« (Holcl, SzŠ RS). Država namreč pogosto izbere najlažjo pot, in to tako, »da vso odgovornost zvrne na izdajatelje medijev« (Hedl, HND HR). »Če država regulira družbene medije, val tega ne bi smel pljuskniti v medije; ne bi smel vplivati na medijsko regulacijo« (Stare, DNS SI). Tudi glede nastajajočega regulativnega okvira EU imajo določene zadržke: »Kar počne EU, so koraki, ki so lahko celo kontraproduktivni« (Hedl, HND HR).

Regulatorji so enotnejši. Vsi štirje, vključeni v raziskavo, prepoznavajo potrebo po večji vlogi državne regulacije oziroma najmanj koregulacije na področju spletnega komuniciranja, ki jo kot resno možnost napoveduje tudi poročilo njihovega združenja pri Evropski komisiji ERGA (2020) o implementaciji kodeksa o dezinformacijah, h kateremu so v letu 2018 na pobudo EU pristopili globalni tehnološki velikani. Na to poročilo in njegove poudarke opozorita oba predstavnik držav EU v vzorcu (Gorjanc, AKOS SI; Tomljenović, AEM HR). »Regulacija nikoli ni bila nujnejša« (Tomljenović, AEM HR). »Regulatorji bi morali imeti pregled nad celim trgom« (Todorović, REM RS). »Tu bo še posebej pomembna vloga konvergentnih regulatorjev, ki bomo morali osmišljati mehanizme koregulacije in jih poskušati izvajati« (Odobasić, RAK BiH). Vsi poudarijo potrebo po sodelovanju industrije, vendar ob jasno določenih in izvršljivih pravilih, ter svojo vse bolj centralno vlogo pri promociji medijske in informacijske pismenosti. Večina jih v svojih razmišljanjih izhaja iz perspektive obstoječe regulacije vsebin, ki je njihova klasična domena.

Regulacija je ob vseh spremembah na EU-ravni še vedno postavljena na starih temeljih, z malo dotikanja platform za izmenjavo videov. Kar se tiče družbenih mrež, se je izkazalo, da samoregulacija ne zadošča. Za družbo bi bilo dobro, da gremo v koregulacijo. To bi bil

dober impulz tudi za druge, saj imamo zmedeno situacijo za medije, lastnike, novinarje, medijske delavce, producente in publiko. Ni jasno, kdo kje kaj nadzira, komu se lahko pri-tožijo. (Tomljenović, AEM HR)

Zaslediti pa je tudi premisleke o izvoru težav, povezanih z ekonomskim modelom de-lovanja platform in z usihajočo možnostjo medijev, da pridobivajo prihodke s klasičnimi pristopi, kar jih sili v

preprodajanje vsebin, netransparentne prakse oglaševanja tako v medijih kot na platfor-mah, preplet oglaševanja in uredniško oblikovanih vsebin, svetovalne in podobne vsebine, kjer se ne želi izpostaviti naročnika. Tu se bomo morali vključiti. Smiselna bi bila koregulaci-ja, a je težko reči, kakšna bo pripravljenost za sodelovanje. (Gorjanc, AKOS SI)

Sodelovanje med samoregulatorji in regulatorji: zblíževanje oddaljenega sorodstva?

Sodelovanje med medijskimi regulatorji in samoregulatorji bodisi (še) ni vzpostavljeno ali se odvija v neformalnih oblikah. Znotraj posameznih držav prihaja tudi do razlik v per-cepciji glede razmerij med njimi. V BiH se tako RAK nadeja vse tesnejšega sodelovanja z VZŠ. V preteklosti so imeli dosledno ločene pristojnosti. VZŠ se ni ukvarjalo z etičnimi vprašanji v elektronskih medijih, RAK pa ne z regulacijo tiska. Z digitalizacijo pa se je pojavilo preseč-no področje, ki ga obe telesi prepoznavata za svojo pristojnost. Od nedavna RAK regulira tudi spletno dejavnost elektronskih medijev. »Izdajatelji namreč splet zlorabljajo za stvari, ki jih ne morejo objavljati na televiziji« (Odobasić, RAK BiH), saj tega ne dopuščajo pogoji dovoljenja za izvajanje dejavnosti ali sam zakon. »A večina našega delovanja kot regulator-ja v naslednjih petih letih bo morda to, kar zdaj razumemo pod medijsko in informacijsko pismenostjo« (ibid.). Prav tu vidijo največ možnosti za sodelovanje z VZŠ. Neizogibna se jim zdi tudi koregulacija.

Tako stran regulatorjev kot samoregulatorjev prepozna določeno nemoč obstoječih samoregulativnih teles na Hrvaškem in v Sloveniji, kjer medijska podjetja samoregulacije neposredno ne podpirajo oziroma niso vanjo vključena. To je v primeru medijskih lastnikov, ki jim izdajanje medijev ni primarna dejavnost, »lahko celo prednost« (Stare, DNS SI). Dejst-vo pa je, da stanovska združenja, ki izvajajo samoregulacijo, »niso več edina, ampak ena od« (Tomljenović, AEM HR), torej ne predstavljajo vse medijske skupnosti, so »nišna«, nimajo podpore izdajateljev in niso posebej učinkovita. Na Hrvaškem AEM in HND sicer med sabo neformalno sodelujeta, si posredujeta primere in se posvetujeta; to potrđita sogovornika iz obeh teles. V Sloveniji so po oceni DNS odnosi z regulatorjem šibki, ni vzpostavljen dialog, tudi AKOS da se nanje ne obrača. »Lahko bi bilo več sodelovanja, a ne vem, s katere strani bi morala priti ta pobuda. Akosova regulacija je bolj tehnična in zadeva obveznosti, ki jih morajo izpolnjevati mediji. DNS pa zastopa novinarje, ne medije« (Stare, DNS SI). Podobno tudi AKOS (še) ne vidi prave teme za vzpostavitev tesnejšega sodelovanja z DNS, po drugi strani pa poudarja, da ima Slovenija že dobre izkušnje s koregulacijo, in sicer v preteklosti na področju oglaševanja ter zdaj pri zaščiti otrok, kjer se je vzpostavilo neposredno sodelovan-je med »regulatorjem in televizijami, pa tudi ponudniki VOD« (Gorjanc, AKOS SI).

V Srbiji regulator REM opozarja na pomen pismenosti medijskih delavcev za samo-regulacijo. »Nizke digitalne kompetence omejujejo zmožnosti novinarske profesije za spo-

padanje z izzivi digitalne revolucije» (Todorović, REM RS). SzŠ sicer izvaja nekatere aktivnosti na tem področju; v pomoč pri prehodu na digitalno novinarstvo je razvil androidne aplikacije za lokalne medije. Z REM ne sodelujejo, podobno kot v BiH imajo razdeljena področja (tiskovni svet pokriva samo tiskane in spletne medije), »niti ni interesa, srečujemo se le na izobraževanjih« (Holcl, SzŠ RS). Regulator je pristojen za elektronske medije, a meni, da se vzpostavlja nov manevrski prostor, ki pa ga ni lahko definirati. »Vloga regulatorja je postala nejasna. Ima določene administrativne in finančne kapacitete, a širi se krog akterjev in aktivnosti, ki jih mora spremljati, resursi se trošijo, financiranje regulacije temu ne sledi« (Todorović, REM RS). Po njihovem mnenju prihaja do konvergence regulacije, tako da je vse več na digitalnih platformah in vse manj v medijih, pri čemer pa naj bi bili zdajšnji regulatorji najbolj usposobljeni za prepoznavanje točke srečevanja samoregulativnega in regulativnega okvira:

Regulator je iniciator, ki vnaša teme in aktivnosti v politike regulacije ter razdela pravila, industrija pa poda informacijo, kako to implementirati. /.../ Pomembno je, da so v fokusu urejanja dominantni načini distribucije vsebin. Industrija se bo prilagodila pravilom, ki so čvrsta. A potrebnega je še nekaj časa, da nam trenutna industrijska revolucija pokaže svoje plodove. Smo na parnem stroju, za katerega ne vemo, kje bo končal. (Todorović, REM RS)

Diskusija in zaključek: digitalno (samo)regulativno neravnovesje in nova evropska regulacija

Študija ponuja vpogled v procese prilagajanja sistemov medijske odgovornosti vprašanjem digitalnega komunikacijskega okolja na območju štirih držav s skupno preteklostjo in podobnimi značilnostmi medijskih okolij, a z različnimi modeli medijske samoregulacije. Rezultati kažejo, da se najvplivnejši medijski samoregulatorji v BiH, na Hrvaškem, v Sloveniji in Srbiji, ne glede na obliko in organiziranost, soočajo s podobnimi etičnimi premisleki in praktičnimi težavami. Te segajo od povečanih delovnih obremenitev, nezadostnih kompetenc in finančnih resursov, negotovih učinkov samoregulativnih ukrepov ter – kljub razširjenim pristojnostim – še naprej nezmožnosti apliciranja etičnih standardov na pojave, ki jih literatura prepozna za ključne etične probleme digitalnega komunikacijskega okolja. Kljub priznavanju vse težjega uveljavljanja etičnih standardov celo na področju svoje primarne pristojnosti, v novinarskih vsebinah, samoregulatorji ne podpirajo poseganja države na področje regulacije vsebin, saj se bojijo posledic za svobodo izražanja.

Tudi precej zgodnejša primerjalna študija o medijski odgovornosti in transparentnosti v Evropi (MediaAct 2013) je pred leti na primeru trinajstih evropskih držav (iz našega vzorca je bila vključena Srbija), dveh arabskih držav in Združenih držav Amerike potrdila, da si novinarji ne želijo državnih intervencij na spletu, saj da so sistemi medijske regulacije podvrženi političnim zlorabam, po drugi strani pa obstoječe vzvode vidijo kot nezadostne. Da bi okrepili infrastrukturo medijske odgovornosti, bi po mnenju avtorjev študije ustvarjalci medijskih politik morali motivirati medijsko industrijo s spodbudami za medijska podjetja, ki investirajo v medijsko odgovornost, recimo, v obliki vezave javnih subvencij za medije na etično zavezo medijev. Od držav v naši študiji so takšno vezavo uvedli v Srbiji, vendar se ne izvaja dosledno (Krivokapić Martinović, Kovačević in Perković 2020). Eden od izsledkov projekta MediaAct (2013) je bil tudi poziv k rednemu spremljanju kakovosti samoregulacijskih sistemov, do katerega v sodobnosti na podlagi evropskih političnih in finančnih pobud

dejansko tudi prihaja, in to tako pri samoregulaciji, ki jo izvajajo digitalne platforme (ERGA 2020), kot tudi pri medijski samoregulaciji (Harder 2020).

Slednje je razkrilo, da medijski sveti že sicer ne pokrivajo vseh oblik, v katerih so informacije objavljene; večina jih obravnava tiskane medije (časopise in revije) in njihove spletne ustreznike, vsebine na televiziji in radiu pri nekaterih iz zgodovinskih razlogov niso bile vključene, glede vsebin v družbenih medijih in komentarjev uporabnikov medijev pa so večinoma še zadržani in jih še ne obravnavajo. Poročilo o tej raziskavi, ki je vključevala petnajst medijskih svetov iz držav članic EU, štiri iz kandidatke za članice EU, tri iz nečlanic EU in dve iz neevropskih držav, je za posebej zaskrbljujoče označilo pritiske političnih akterjev v mnogih državah, da bi dodatno regulirali medije, zlasti spletne vsebine, pod pretvezo izkoreninjenja lažnih novic. Ker bi to lahko vodilo v omejevanje avtonomije medijev, je zato priporočilo, da samoregulativna telesa ravna proaktivno in ugotovijo, kako je mogoče področje spletnih dezinformacij namesto z vladno regulacijo urediti samoregulativno (ibid.).

Študija, ki smo jo izvedli, je za Bosno in Hercegovino, Hrvaško, Slovenijo in Srbijo glede tega vprašanja pokazala razhajanje pogledov med medijskimi samoregulatorji in regulatorji, ki v primerjavi s prvimi menijo, da je vstop državne regulacije na področje digitalnega komuniciranja, vsaj na podlagi koregulacije, nujen. Zato ne preseneča, da izsledki raziskave, ki smo jo opravili, pri medijskih samoregulatorjih v štirih obravnavanih državah ne razkrivajo interesa za sodelovanje z državnimi regulatorji pri vzpostavljanju (ko)regulacije. Pri slednjih se glede digitalne koregulacije kažejo bolj razdelana stališča z videnjem lastne vloge v njej, a brez splošnega prepoznavanja nuje sodelovanja z medijskimi samoregulatorji.

Neravnovesje med regulacijo medijev in (ne)regulacijo platform naj bi predvidoma ublažil evropski sveženj ukrepov za regulacijo digitalnih storitev in trgov. Zaradi neučinkovitosti samoregulacije digitalnih platform so nekatere države že pred leti sprejele zakone, ki zahtevajo hitro odstranjevanje spletnega sovražnega govora (v EU najprej Nemčija in Francija). Prihaja tudi do poskusov uvedbe digitalne obdavčitve in odločnejšega uveljavljanja konkurenčnega prava. Ker množenje nacionalnih politik regulacije spletnih vsebin odpira vprašanja pravne kompatibilnosti s pravnim okvirom EU in z idejo enotnega digitalnega trga, pa tudi ker transnacionalnih pojavov ni mogoče učinkovito naslavljanje z nacionalnimi pristopi, je nastajajoči evropski okvir nujen.

Prve podlage EU za večjo odzivnost digitalnih platform glede škodljivih vsebin je vzpostavila leta 2018 prenovljena direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah, ki spodbuja k samoregulaciji in h koregulaciji. EU je na področje digitalnih platform posegla tudi z direktivo o avtorski in sorodnih pravicah na enotnem digitalnem trgu iz leta 2019. Predloga aktov o digitalnih storitvah in o digitalnih trgih, ki ju je Evropska komisija javnosti predstavila decembra 2020, pa sta poskus vzpostaviti celovitejšega regulativnega okvira. Digitalne platforme naj bi postale preglednejše, tudi glede algoritmov, in uporabnikom naj bi zagotovila učinkovitejše zaščitne ukrepe, vključno z možnostjo izpodbijanja odločitev, povezanih z moderiranjem vsebin na platformah. Predloga upoštevatna tržno moč tehnoloških velikanov ter predlagata posebne zaščitne ukrepe in pravila za največje platforme, ki bi lahko povzročile največjo družbeno škodo. Od dozdajšnje razdrobljenosti regulacije digitalnih platform med njihovimi upravljavci, posamezniki in državami (Gorwa 2019) in poudarjanja pomena samoregulacije je to premik k mehanizmom, ki zahtevajo več sodelovanja, koregulacije in regulacije.

V tem pa se skriva tudi past. Formalizacija platform kot upraviteljic spletnega govora, ki jo prinaša akt o digitalnih storitvah, omogoča dodatno krepitev njihove politične moči, kar utegne odvisnost medijev (in tudi samih držav) od digitalnih platform še povečati (Helberger 2020). Globalna narava komunikacij je sicer že sama po sebi zmanjšala sposobnost

nacionalnih držav, da bistveno usmerjajo medije in komunikacije (Picard in Pickard 2017). A z neustreznimi politikami ali celo s ciljnimi pritiski in finančnim zanemarjanjem lahko države same še poslabšajo zmožnost svojih (od digitalne tekme že izčrpanih) medijev, da ohranjajo svojo pomembno vlogo v družbi. To se značilno kaže prav na primeru štirih držav iz izvedene raziskave. EU na te pojave odgovarja z izdatnejšimi evropskimi subvencijami za novinarstvo in s pobudo Evropske komisije za oblikovanje evropskih pravnih podlag za zaščito medijske svobode in pluralizma, kar je napoved širjenja pristojnosti EU na področje, ki ga zdaj primarno obvladujejo države.

V času, ko je uredniški model procesiranja informacij stisnjen med internetne portale in iskalnike, bi morale imeti dejavnosti medijske odgovornosti skupni cilj: da ohranijo socialni kapital novinarstva, tj. zaupanje javnosti (Fengler 2012, 187). Ali jim bo to uspelo in kako jih bo pri tem podpiral ali v najslabšem primeru morebiti oviral nastajajoči evropski okvir, je težko napovedati. Kot je pokazala ta študija, je glede oblik prihodnjega urejanja digitalnega komunikacijskega okolja še veliko negotovosti tako med medijskimi samoregulatorji kot med medijskimi regulatorji – in za zdaj le sledi premislekov, ki bi rešitve iskale zunaj uveljavljenih konceptov obstoječe regulacije.

IZJAVA O KONFLIKTU INTERESOV

Avtorici ne poročata o morebitnem konfliktu interesov.

FINANCIRANJE

Članek je rezultat raziskovalnega dela, ki ga je financirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (pogodbi P5-0051 in N5-0086).

LITERATURA

- Andresen, Kenneth, Abit Hoxha in Jonila Godole. 2017. „New Roles for Media in the Western Balkans.“ *Journalism Studies* 18 (5): 614–628.
- Bertrand, Claude-Jean. 2005. „Introduction: Media Accountability.“ *Pacific Journalism Review* 11 (2): 5–16.
- Bieber, Florian. 2018. „Patterns of Competitive Authoritarianism in the Western Balkans.“ *East European Politics* 34 (3): 337–354.
- Buchanan, Sara. 2005. „Introduction.“ V *Freedom and Accountability Safeguarding Free Expression through Media Self-Regulation*, 10–14. London: Article 19. <https://www.article19.org/data/files/pdfs/publications/self-regulation-south-east-europe.pdf>.
- Campbell, Angela J. 1999. „Self-Regulation and the Media.“ *Federal Communications Law Journal* 51 (3): 711–771.
- Čeferin, Rok, in Melita Poler. 2017. „Journalistic Code of Ethics and Journalists' Liability for Damages.“ *Teorija in praksa* 54 (5): 715–731.
- Díaz-Campo, Jesús, in Francisco Segado-Boj. 2015. „Journalism Ethics in a Digital Environment: How Journalistic Codes of Ethics Have Been Adapted to the Internet and ICTs in Countries Around the World.“ *Telematics and Informatics* 32 (4): 735–744.
- Dörr, Konstantin Nicholas, in Katharina Holnbuchner. 2017. „Ethical Challenges of Algorithmic Journalism.“ *Digital Journalism* 5 (4): 404–419.
- Eberwein, Tobias, in Colin Porlezza. 2016. „Both Sides of the Story: Communication Ethics in Mediatized Worlds.“ *Journal of Communication* 66: 328–342.

- ERGA. 2020. *ERGA Report on Disinformation: Assessment of the Implementation of the Code of Practice*. <https://erga-online.eu/wp-content/uploads/2020/05/ERGA-2019-report-published-2020-LQ.pdf>.
- Fengler, Susanne, Tobias Eberwein, Salvador Alsius, Olivier Baisnée, Klaus Bichler, Bogusława Dobek-Ostrowska, Huub Evers et al. 2015. „How Effective is Media Selfregulation? Results from a Comparative Survey of European journalists.“ *European Journal of Communication* 30 (3): 249–266.
- Fengler, Susanne, Tobias Eberwein in Tanja Leppik-Bork. 2011. „Mapping Media Accountability – in Europe and Beyond.“ V *Mapping Media Accountability – in Europe and Beyond*, ur. T. Eberwein, S. Fengler, E. Lauk in T. Leppik-Bork, 7–21. Köln: Halem.
- Fengler, Susanne. 2012. „From Media Self-regulation to ‘Crowd-criticism’: Media Accountability in the Digital Age.“ *Central European Journal of Communication* 5 (2): 175–189.
- Flew, Terry, Fiona Martin in Nicolas Suzor. 2019. „Internet regulation as Media Policy: Rethinking the Question of Digital Communication Platform Governance.“ *Journal of Digital Media & Policy* 10 (1): 33–50.
- Gorwa, Robert. 2019. „What is Platform Governance?“ *Information, Communication & Society* 1–18. DOI: 10.1080/1369118X.2019.1573914.
- Haapanen, Lauri. 2020. *How Self-regulation has Responded to News Automation*. <https://www.presscouncils.eu/How-self-regulation-has-responded-to-news-automation>.
- Harder, Raymond A. 2020. *Media Councils in the Digital Age: An Inquiry into the Practices of Media Self-regulatory Bodies in the Media Landscape of Today*. Bruselj: vzw Vereniging van de Raad voor de Journalistiek. <https://presscouncils.eu/userfiles/files/Media%20Councils%20in%20the%20Digital%20Age.pdf>.
- Heikkilä, Heikki, David Domingo, Judith Pies, Michal Glowacki, Michal Kus in Olivier Baisnée. 2012. *Media Accountability Goes Online: A Transnational Study on Emerging Practices and Innovations*. MediaAcT Working Paper 14/2012. http://www.mediaact.eu/fileadmin/user_upload/WP4_Outcomes/WP4_Report.pdf.
- Helberger, Natali. 2020. „The Political Power of Platforms: How Current Attempts to Regulate Misinformation Amplify Opinion Power.“ *Digital Journalism* 8 (6): 842–854.
- Hulin, Adeline. 2014. *Statutory Media Self-regulation: Beneficial or Detrimental for Media Freedom?* EUI Working Papers, RSCAS 2014/127. https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/34047/RSCAS_WP_2014_127.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Joch Robinson, Gertrude. 1977. *Tito's Maverick Media: The Politics of Mass Communications in Yugoslavia*. Urbana, Chicago, London: University of Illinois Press.
- Kapidžić, Damir. 2020. „The Rise of Illiberal Politics in Southeast Europe.“ *Southeast European and Black Sea Studies* 20 (1): 1–17.
- Kerševan Smokvina, Tanja. 2019. *Media Self-regulation in South East Europe: Guide to Best Practices for the Digital Age*. UNESCO Report.
- Krivokapić Martinović, Nevena, Anka Kovačević in Bojan Perković. 2020. *Sufinansiranje medija koji krše etičke standarde*. Beograd: Savet za štampu.
- Malović, Stjepan. 2018. „Croatia: Unfulfilled Expectations.“ V *The European Handbook of Media Accountability*, ur. T. Eberwein, S. Fengler in M. Karmasin, 31–38. London, New York: Routledge.
- Masip, Pere, Jaume Suau in Carlos Ruiz. 2021. *Media Councils in the Digital Age. Survey Results Research Report*. https://presscouncils.eu/userfiles/files/Media%20Councils%20in%20the%20Digital%20Age_final_report_rev.pdf.
- MediaAcT. 2013. *Media Accountability and Transparency in Europe. Final Report Summary*.

- <https://cordis.europa.eu/docs/results/244147/final1-summary-mediaact-final.pdf>.
- Milosavljević, Marko, Melita Poler in Rok Čeperin. 2020. „In the Name of the Right to be Forgotten: New Legal and Policy Issues and Practices regarding Unpublishing Requests in Slovenian Online News Media.“ *Digital Journalism* 8 (6): 780–796.
- Monette, Duane R., Thomas J. Sullivan, Cornell R. DeJong in Timothy P. Hilton. 2013. *Applied Social Research*. Belmont: Cengage Learning.
- Nerone, John. 2015. „Journalism’s Crisis of Hegemony.“ *Javnost – The Public* 22 (4): 313–327.
- Nordenstreng, Kaarle. 2009. „Novinarske pravice ne izvirajo iz novinarske izkaznice.“ *Sobotna priloga Dela*, 14. 4. 2009.
- OECD. 2021. *Competition Issues Concerning News Media and Digital Platforms. Background Note by the Secretariat (DAF/COMP(2021)16*, 3. december 2021. [https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DAF/COMP\(2021\)16&docLanguage=En](https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DAF/COMP(2021)16&docLanguage=En).
- Picard, Robert G., in Victor Pickard. 2017. *Essential Principles for Contemporary Media and Communications Policymaking*. Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Poler Kovačič, Melita. 2014. „Etične dileme slovenskih spletnih novinarjev in urednikov.“ *Javnost – The Public* 21 (supl.): 113–130.
- Poler Kovačič, Melita, in Anne-Marie Van Putten. 2011. „Reasons for Adopting or Revising a Journalism Ethics Code: The Case of Three Ethics Codes in the Netherlands.“ *Medijska istraživanja/Media Research* 17 (1-2): 31–51.
- Puppis, Manuel. 2007. „Media Governance as a Horizontal Extension of Media Regulation: The Importance of Self- and Co-Regulation.“ *Communications* 32 (3): 330–336.
- Radeljić, Branislav. 2020. „In Favour of Censorship and Propaganda: Elites, Media Capture and the Journalistic Profession in the Western Balkans.“ *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe* 28 (2-3): 155–173.
- Seawright, Jason, in John Gerring. 2008. „Selection Techniques in Case Study Research: A Menu of Qualitative and Quantitative Options.“ *Political Research Quarterly* 61 (2): 294–308.
- Simon, Felix M., in Lucas Graves. 2019. *Pay Models for Online News in the US and Europe: 2019 Update*. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2019-05/Paymodels_for_Online_News_FINAL_1.pdf.
- Spaic, Aneta, Claire Nolasco in Milos Novovic. 2016. „Decriminalization of Defamation – The Balkans Case a Temporary Remedy or a Long Term Solution?“ *International Journal of Law, Crime and Justice* 47: 21–30.
- Teubner, Gunther. 1984. *After Legal Instrumentalism: Strategic Models of Post-regulatory Law*. Florence, European University Institute.
- Van Besien, Bart. 2014. *When are Journalists Liable for Defamation and Breach of Privacy Under Belgian Law?* <https://www.fondspascaldecroos.org/en/news/when-are-journalists-liable-defamation-and-breach-privacy-under-belgian-law>.
- Vladislavljević, Nebojša. 2019. „Media Discourse and the Quality of Democracy in Serbia after Milošević.“ *Europe-Asia Studies* 72 (1): 8–32.
- Vobič, Igor, Aleksander Sašo Slaček Brlek in Boris Mance. 2018. „Slovenia: The Paper Tiger of Media Accountability.“ V *The European Handbook of Media Accountability*, ur. T. Eberwein, S. Fengler in M. Karmasin, 235–242. London, New York: Routledge.
- Ward, Stephen J. A. 2011. *Ethics and the Media: An Introduction*. New York: Cambridge University Press.

VIRI

- Kodeks časti hrvatskih novinara*. 2009. <https://www.hnd.hr/kodeks-casti-hrvatskih-novinara>.
- Kodeks Društva novinarjev Slovenije*. 2019. <https://novinar.com/drustvo-novinarjev-slovenije/o-nas/dokumenti/kodeks/>.
- Kodeks novinara Srbije*. 2015. https://savetzastampu.rs/lat/wp-content/uploads/2020/11/Kodeks_novinara_Srbije.pdf.
- Kodeks za štampu i online medije BiH*. 2011. <https://www.vzs.ba/index.php/vijece-za-stampu/kodeks-za-stampu-i-online-medije>.
- Pravilnik o delu Novinarskega častnega razsodišča*. <https://razsodisce.org/o-ncr/na-podlagi-cesa-ncr-deluje/pravilnik-o-delu-novinarskega-castnega-razsodisca/>.
- Pravilnik o radu Novinarskog vijeća časti*. 2019. <https://www.hnd.hr/dokumenti>.
- Savet za štampu*. 2021. <https://savetzastampu.rs/lat/>.
- Smernice za primenu kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju*. 2016. <https://savetzastampu.rs/lat/wp-content/uploads/2020/11/smernice-za-primenu-kodeksa-novinara-srbije-u-onlajn-okruzenju-1.pdf>.
- Statut Hrvatskog novinarskog društva*. 2018. <https://www.hnd.hr/dokumenti>.
- Statut Vijeća za štampu u BiH*. 2021. <https://www.vzs.ba/index.php/vijece-za-stampu/o-nama/statut>.

Tanja Kerševan Smokvina je docentka na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani in raziskovalka na Centru za raziskovanje družbenega komuniciranja.

Melita Poler Kovačič je redna profesorica na Katedri za novinarstvo na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani in raziskovalka na Centru za raziskovanje družbenega komuniciranja.